

Koolitus „Koostöös lapse heaks” toetab kohalikke koostöövõrgustikke

Helika Saar

Lapse õiguste programmi koordinaator, MTÜ Lastekaitse Liit

Laste ja perede probleemid ühiskonnas muutuvad ja see nõuab erinevates valdkondades lastega töötavatel spetsialistidel laialdasi oskusi ja teadmisi ning pidevat enesetäiendamist ja õppimist. Seepärast on oluline ka multidistsiplinaarne koostöö.

Lastekaitseaduse § 8 lõike 1 järgi peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutuste ning avalik-õiguslike ja eraõiguslike juriidiliste isikute töötajad tegema lapse õiguste ja heaolu tagamiseks vajalike meetmete planeerimisel, rahastamisel ja ellu viimisel valdkondade vahel koostööd ning kaasama lapsi, lapsevanemaid, last kasvatavaid isikuid, huvirühmi ja avalikkust. Ka laste ja perede arengukava 2012–2020 lähtub muu hulgas põhimõttest, et sidusvaldkondade koostöö on eesmärkide saavutamisel esmatähtis (Sotsiaalministeerium 2011).

Multidistsiplinaarne koostöö muudab lapse aitamise tõhusamaks ja tulemuslikumaks. Tugivõrgustikuna last ümbritsevad inimesed saavad koos paremini muresid märgata, ennetada ja last toetada. Spetsialistid peavad ühtmoodi aru saama lapse õigustest, heaolu hindamisest, infovahetusest ja multidistsiplinaarsest koostööst. Üks koolitusel „Koostöös lapse heaks” osalenu põhjendas viimase vajalikkust nii: „Multidistsiplinaarne koostöö on oluline, sest üks spetsialist (nt lastekaitsetöötaja) ei saa hinnata ja määratleda abivajava lapse

puhul kõiki valdkondi, mis on olulised. Võrgustikutöös jaguneb vastutus lapse abistamisel ühtlaselt, mis aitab ennetada spetsialistide läbipõlemist, võrgustikutöös osalejad saavad jagada oma parimaid praktikaid ja kogemusi, mis teevad lapse abistamise operatiivsemaks ja efektiivsemaks.”

Ühine koolitusprogramm eri valdkondade spetsialistidele

Toimiv võrgustikutöö on oluline ka ennetuses, aidates lastekaitsetöötajatel vajadusel kiiremini reageerida. Sotsiaalministeeriumi tellitud uuring „Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja arendamine” (Viira 2017) kinnitas, et valdkondade koostöö alati kõige paremini ei toimi. Lastekaitsetöötajad teevad vähe koostööd tervishoiutöötajate, eripedagoogide, logopeedide ja juristidega ja vastupidi. Ka teistest uuringutes on ilmnunud tervishoiusektori passiivsus.

Mõnikord raskendab koostööd vähene teadlikkus lastekaitsetööst ja lapse õigustest. Suurte kogemustega lastekaitse spetsialist Kati Valma, kes on ka „Koostööst lapse

heaks” põhikoolitaja, kirjeldab olukorda järgmiselt: „*Enamik spetsialiste küll teab, et tuleb koostööd teha, aga kellega, millal, kuidas, milline on oluline informatsioon ja millised on teiste erialade kohustused ja piirangud – mida rohkem on ühe lapse ja pere ümber spetsialiste, seda rohkem neid küsimusi tekib. Kui erinevate erialade abistajaid on palju ja/või nad omavahel koostööd ei tee, võib abivajaja jääda ilma õigeaegsest, asjakohasest ja tõhusast abist. Kuigi kõik justkui tegelevad ja abistavad, on igal oma eesmärk.*”

Kui koostöö kohalikul tasandil ei ole efektiivne, siis piirkonna laste heaolu kannatab ning see põhjustab asjaosalistele stressi. Võrgustikku kuuluvaid spetsialiste on vaja multidistsiplinaarselt koolitada, et nad tunneksid lapse õigusi, oskaksid hinnata tema heaolu, vahetaksid infot, analüüsiks teavet ja teeksid koostööd.

Lastekaitse Liit töötas välja multidistsiplinaarse võrgustiku koolitusprogrammi „Koostöös lapse heaks”, et sobitada Eesti oludesse rahvusvahelisi kogemusi nii, et programmi saaks kasutada igas Eesti omavalitsuses. Programm tutvustab kohalikule võrgustikule lastekaitsetööd, lapse õigusi, heaolu kontseptsiooni ja lapsest lähtuvat lähenemist. Vaadatakse, kuidas tegutseda kohalikul tasandil laste heaolu nimel. Koostöö tähendab oma kogemuste, töömeetodite ja ressursside jagamist. Programm tutvustab ka valdkondlike regulatsioonide ja vaatab koostöös ettetulevaid kitsaskohti ja piiranguid. Eesmärk on arendada meeskonnatöö oskusi ja võimekust tegutseda koos nii ennetustöös kui ka abivajava lapse toetamisel. Koolitusega tuleb jõuda parema infovahetuse ja üksteise mõistmiseni.

Koolitusel osaleb kohalik võrgustik

(sh lastekaitsetöötaja(d), perearst, piirkonna politseinik, haridusasutuste juhid ja tugispetsialistid, noorsoopolitseinik, noorsootöötaja(d), kooliõde jne). Kui kõik teavad, millega keegi tegeleb, siis on lihtsam üksteist usaldada ja teha tulemuslikumat koostööd. Pädevate spetsialistide ja valdkondade koostöö toob abi vajavatele lastele ja peredele toetuse lähemale ning aitab kasutada olemasolevaid ressursse otstarbekamalt.

Millele tugineti?

2016. ja 2017. aastal viis MTÜ Lastekaitse Liit Euroopa Komisjoni toel koos kaheksa riigiga (Saksamaa, Ungari, Holland, Suurbritannia, Portugal, Soome, Eesti, Rumeenia) ellu samasuguste eesmärkidega projekti MAPChiPP¹.

Programmi raames töötati välja 12 õppemoodulit ning täiendav interaktiivne materjal. Koolitusmoodulid põhinevad 1990. aastatel Suurbritannias välja töötatud lapse heaolu hindamise raamistikul. Sellele tugineb ka Eestis kasutusel olev lapse heaolu hindamise raamistik. Projekti MAPChiPP raames 2017. aastal praktikutele ja eri institutsioonide esindajatele korraldatud koolitused ja koolitusmoodulid said osalejatel positiivset tagasisidet.

Mida koolitusprogramm sisaldab?

Kahepäevasele koolitusele eelneb iga omavalitsuse vajadusi ja sealse võrgustiku efektiivsust välja selgitav küsitlus. Selle põhjal kohandatakse 12 koolitusmoodulit nii, et need sobiks last ümbritsevat valdkondadevahelist võrgustikku toetama. Koolitusele kutsutakse igas omavalitsuses lastega tegelevad spetsialistid, sh tervishoiutöötajad,

¹ Multi-diciplinary Assessment and Participation of Children in Child Protection Proceedings: training program with modules and tool box, international Network, vaata täiendavalt <http://mapchipp.com/>.

politseinikud, haridusasutuste töötajad jne (kokku kuni 25 osalejat). Koolitusel saab ülevaate järgmistest teemadest: multidistsiplinaarse koolituse raamistik; lapse õigused ja parim huvi; lapse hooletussejätmine ja vaimne vägivald; informatsioon ja dokumentatsioon; informatsiooni analüüsimine; sekkumiste planeerimine; lapsega suhtlemise põhimõtted; lapse ja vanema osalus otsuste tegemises; lapsesõbralik menetlemine; multidistsiplinaarse koostöö põhitõed; haavatavus ja eetilised aspektid. Koolitusele järgneb tagasisideküsitlus ja 2–3 kuu pärast veel järelküsitlus, et hinnata koolituse mõju ja saada programmi arenduseks sisendit. Selle sisendi põhjal sõnastatakse soovitusel omaavalitsusele ja koostöövõrgustikule, aga ka ettepanekud sotsiaalkindlustusametile ja Tervise Arengu Instituudile. Multidistsiplinaarse lähenemise toetamiseks on ka koolitajad erinevate valdkondade tunnustatud spetsialistid: põhikoolitaja on Tallinna Nõmme linnaosa lastekaitse peaspetsialist Kati Valma, kaaskoolitaja kooliõde Inga Raudsepp.

Kuidas koolitused läksid?

2018. aastal viis Lastekaitse Liit pilootkoolituse läbi kolmes omaavalitsuses². Enne kohandati koolitusmoodulid Eesti oludele ning viidi kooskõlla lastekaitseaduse ja lapse heaolu hindamise raamistiku põhimõtetega. Seejärel kohandati koolitust iga omaavalitsuse vajadustele vastavaks.

Koolitused näitasid, et haldusreformi käigus liidetud omaavalitsustes on sujuva koostöö ja infovahetusega probleeme: osaliste ülesanded pole selged, puuduvad ühtsed regulatsioonid ja kokkulepped lapse kiireks ja asjakohaseks toetamiseks.

Võrgustike liikmed andsid koolitusele tunnustavat tagasisidet, kasutades nt järgmisi märksõnu: sisukad ja mitmekülgsed materjalid; koolitus on praktiline, palju elulisi näiteid; koolitajad on suurte kogemustega praktikud. Kiideti ka võimalust valdkondadevahelisteks aruteludeks ja teabe jagamiseks, ühtse teadmise tekkeks ning leiti, et koolitus oli hästi korraldatud ja põhjalik. Kõik tunnistasid endale vajalikuks koolituse multidistsiplinaarsuse. Hinnati sedagi, et koolitusel nähti liitunud valla võrgustiku liikmeid näost näkku. Koolitus aitas paremini mõista koostöö vajalikkust ja infovahetuse tähtsust, selgemaks said osaliste ülesanded ja vastutus, uuenesid kontaktid.

Milline on koolituse mõju?

Sarnaselt MTÜ Lastekaitse Liidu küsitluse „Lapsesõbralik lastekaitse – lastekaitsetöötajate vaade” (2018) tulemustele kinnitas ka koolituste tagasiside, et koostöövõrgustikud vajavad lapse heaolu tagamiseks täiendavat abijõudu (eriti tugispetsialiste), aega, teenu-seid, teadmisi ja oskusi, abivahendeid, teavitustööd ning ühiseid koolitusi ja kovisioone.

Mõned kuud pärast koolitust saadeti osalenutele digitaalne küsimustik, et hinnata koolituse mõju ja osata programmi edasi arendada. Järelküsitlusele vastas 45% osalenutest. Nad hindasid koolituse peamiseks väärtuseks ennekõike ühtsete teadmiste omandamist, kohtumist võrgustiku liikmetega ja suhtluse laienemist. Kasulikuks peeti ka koolitusel saadud tööriistu, nt ajaskaala, lapse heaolu kolmnurk ja elulisi näiteid.

Küsitluse andmeil mõjus koolitus hästi nii hoiakutele ja igapäevatööga seotule kui ka piirkonna võrgustikutööle tervikuna. 63% vastanutest kinnitas, et nende hoiak

² Omaavalitsused valiti katseprojekti koostöös sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonnaga, omaavalitsused olid eriilmelised, sh oli nii haldusreformi raames liitunud vallad, laste ja perede komisjoni loonud vald, erineva haldusvõimekusega, sh teenuste pakkumise diapasonilt erinevad vallad, Tallinna naabervald, aga ka kaks Kesk-Eesti valda, sh hajaasustusega.

valdkondadevahelise koostöösse muutus toetavamaks. Teiste valdkondade esindajad said parema ettekujutuse lastekaitsetöötajate kohustustest, lepiti kokku infovahetuse ja tagasiside andmise põhimõtetes, kasvas julgus teha koostööd teiste asutustega. 29% vastajatest nentis, et koolitusel kinnistus arusaam valdkondadevahelise koostöö vajalikkusest. Tervelt 88% tõdes, et nad on märganud oma igapäevatoos positiivseid muutusi: suhtlus on avatum ja infovahetus parem, koostöö on aktiivsem, kasutatakse koolitusel jagatud materjale ja tööriistu. 54% järelküsitlusele vastanutel on pärast koolitust koostöövõrgustik uuenenud ja laienenud; 21% vastajatest leidsid, et koostöövõrgustik oli neil juba enne piisavalt lai.

Koolituse positiivset mõju kinnitab seegi, et 71% järelküsitlusele vastanutest tõdes, et lapse heaolu hindava võrgustiku töö piirkonnas on muutunud. Suhtlus on avatum, nt koolis ei räägita vaid õppetööst, infovahetus on paranenud, koostöö on aktiivsem ja koordineeritum. Võrgustikuliikmed võtavad lastekaitsetöötajaga tihedamini ühendust, et oma tegevust kooskõlastada, samuti on paranenud arusaam vajadusest teavitada abivajavast lapsest. Vähenenud on nn teatepulga edasiandmise põhimõttel töötamine, kus koostöö lõppeb juhtumi

üleandmisega. Inimesed teevad rohkem koostööd ja abistavad üksteist rohkem.

Vastajad jäid koolitusel osalemisega rahule, toodi ka välja, et sellised koolitused võiksid olla järjepidevad. Kõik vastajad soovitasid Lastekaitse Liidul korraldada analoogseid koolitusi teisteski omavalitsustes.

Kuidas edasi?

Positiivsele tagasisidele tuginedes on Lastekaitse Liidul kavas koolitustega „Koostöös lapse heaks” omavalitsustes jätkata. Aastal 2019 on kavas koolitus läbi viia neljas kohalikus omavalitsuses. Jätkub koostöö sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonnaga, nende abiga valitakse ka projektis osalevad omavalitsused (eelistatult liitunud) ning toetatakse võrgustikes supervisiooni läbiviimist. Samuti jätkub koostöö Eesti Linnade ja Valdade Liiduga, et alates 2020. aastast saaksid omavalitsused ise tellida koolitusi oma multidistsiplinaarsele koostöövõrgustikule.

Kokkuvõtteks sobib üks tsitaat koolitusel osalenud kohaliku multidistsiplinaarse võrgustiku liikmelt: „*Kui tahad midagi muuta, ei piisa enda osa nägemisest, on vaja võtta erinevad valdkonnad kokku, kaasata vanemad, lapsed – siis on võimalus olukorra muutuseks!*” S

Viidatud allikad

- Lastekaitse Liit** (2018). Lapsesõbralik lastekaitse – lastekaitsetöötajate vaade. www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2018/11/Lapses%C3%B5bralik-lastekaitse-lastekaitset%C3%B6%C3%B6tajate-vaade.pdf (08.02.2019).
- Lastekaitse seadus** (2014). *Riigi Teataja I*. www.riigiteataja.ee/akt/112122018049 (08.02.2019).
- Sotsiaalministeerium** (2011). Laste ja perede arengukava 2012–2020. www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf (08.02.2019).
- Viira, A** (2017). Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium. www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/kohaliku_tasandi_lastekaitsetoo_tulemuslikkuse_suurendamine_ja_jatkusuutlik_arendamine.pdf (08.02.2019).